

AMICULU SCÓLEI

fóia pentru naintarea invetiamentului si a educatiunei
la Romani.

Ese in tóta Sambat'a. — Pretiulu abonamentului pentru provinciile austriace: pe anu 4 fior., pe siése luni 2 fior. 25 cr., pe trei luni 1 fior., 25 cr.; — éra pentru Romani'a: pe anu 30 piastrii (lei) si pe semestru 16 piastrii. — Pentru inseratiuni se vor raspunde 5 cr. de serie. — Abonarea se face la postele c. r. si pela DD. corespondinti.

Ioane Amosu Comnenu.

(Urmare).

Acést'a o póte face invetiatorulu si candu dictéza. Acumu face pe unulu, acumu pe altulu se citésca ceea ce a scrisu.

La deprinderile stilistice acést'a e mai greu de practisatu, dar' si aici se póte. Asiá d. e. candu scolarii au tradusu din o limba in alt'a, dupa ce si-au gatatu toti lucrulu seu se chiamo pe unulu afora si pe acést'a apoi se-lu faca se-si aléga unu contrariu din scolarii sei. Celu de antaiu se-si cetésca lucrulu seu pre incetulu ér' celu alaltu se-i oserbeze si se-lu faca atentu la erorile facute, — si elu se si-le coréga. Dupa aceea se puna pe contrariu se cetésca si celu de antaiu apoi se-lu coréga. Acést'a s'o continue p' atatu catu iérta tempulu. Acestu modu de corectura e fórté de recomandat.

Scolarii cari au d'a inspectiuná trebuie se iee sama cá toti scolarii se-si aiba lucrulu seu, la corectura se fia atenti si dupa erorile celoru alalti se-si coréga si ei ale sale. In modulu acést'a invetiatorulu si-mai usiuréza lucrulu seu; nici unu scolaru nu se neglege ci toti se intsrúza; atentiunea se ageresce; ce s'a dísu si oserbatu pentru unulu, s'a dísu si s'a oserbatu pentru toti; scolarii se invétia a judecá mai bine despre lucruri si despre spresiunile si usulu stilisticu in óre care limba; erorile facute se inderépta, si nu remanu numai asiá.

Cele ce le-amu dísu aicea despre traduceri se potu aplicá la tóte deprinderile stilistice, la retorica, logica s. a. in fiacare clasa.

Astu-felu unu invetiatoru póte fi d'ajunsu pentru fórté multi scolari.

Problem'a a dóu'a. Cumu poti se inveti pe toti scolarii din acelesi carti?

Este sciutu ca multímea obiepteloru distrage mintea. Pentru aceea manualulu trebuie se fia bine intogmitu si amesuratu scopului. Fiacare clasa trebuie se aiba cartea sa scolastica. Fiacare scolaru trebuie se aiba aceeasi carte, acelesi table, acelesi vocabulare, acelesi enciclopedii, acelesi formulare. In cartea care este d'a-se traduce in limb'a materna, trebuie pe d'o parte se fia traducerea, cá astu-felu tempulu care l'aru petrece scolarii numai cu traducerea simpla, se-lu folosésca pentru d'a esplicá, petrunde, repeti, si imitá cele traduse. Invetiatorulu trebuie se instrueze si se deprinda; ce cuprinde cartea in sine se stórca totu si se prelucre. Atari carti se tracteze lucrurile catu se póte mai pe scurtu, dar' astu-felu catu toti se intieléga.

Form'a cea mai buna a intogmirii unei carti este cea dialogica, pentruca nimicu e mai naturalu decat dialogulu, séu vorbirea intre doi insi. Acést'a face cá spiritulu se mediteze si se iee materi'a din tóte partile. Platone, Cicerone, Augustinu, au cunoscutu acestu adeveru, si asiá ei lucrurile scientifique le-au scrisu totu in forma dialogica. Pe lunga aceea dialogulu destépta atentiunea si o tiene totu via. Cultur'a castiga astu-felu nisce base mai solide, pentruca totu ce este mai vioiu se imprima mai bine in memoria. Prin acést'a tinerimea se dedá la conversatiunea sociala, cunoștece mai usioru cele folosítóre, si se invétia a vorbí placutu, seriosu si uite. In fine dialogulu usiuréza repetitiunea chiar' si intre scolari. Cartile scolastice trebuie se fia in aceeasi editiune, in aceeasi forma, cu acel'a-si tiparu, pentruca prin asta castiga multu memori'a locala.

In fia-care clasa cartea de scóla se fia depinsa pe paretii scólei in ostrasu, séu dupa cumu este in testu séu in embleme si icóne, cá astu-felu vediendu-le in

tóta diu'a, repetiendu totu mereu, de nu tóte baremu cele principale se si-le imprime mai bine in minte. Astu-felu pusese Ipocrate pe paretii templei lui Esculapu totu cuprinsulu medicínei. Chiar' lumea este unu astu-felu de teatru pentru noi plinu de icóne, figuri si caractere.

Problem'a a trei'a. Cumu se póte cá in acel'asi tempu toti scolarii in scóla se lucre totu unu lucru?

Este fórte bine cá in aceeași clasa totu in cel'asi tempu se se tracteze numai unu obieptu, caci invetiatorulu n'are se se sbuciume atata, si scolarii castiga multu. Unu spiritu ageresce pe celu alaltu, açiçierea imprumutata este rai mare. Acést'a se póte face: antaiu, déca scól'a incepe lucrulu seu in fia-care unu numai odata, si anume primavér'a; a dóu'a: déca cele ce suntu d'a se invetia asiá suntu ordinate, catu fia-care anu, fia-care luna, fia-care semptemana, fia-care óra se aiba pensulu si çint'a sa.

Problem'a a patr'a. Cumu se potu tractá tóte dupa unu metodu?

Tóte sciintiele precumu si tóte artile au numai unu metodu naturalu. Diversitatea sciintieloru si artiloru, ce s' atinge de acuisibilitatea loru, este atatu de neinsemnata catu nu cere nice unu metodu nou. Invetiatorulu intieptu care ia sama (si cunósce insusírile fiacarui dintre scolari póte usioru se afie calea conducátóre la scopu. Asiá dara e mai bine cá omulu se urmeze metodulu naturalu, calea cea mai scurta.

Problem'a a cincea. Cumu póte omulu cu cuvinte puçine se deslucésca relatiunea mai multoru lucruri?

Carti voluminóse si cuvinte multe ajuta puçinu, de multe ori o bucatura de pane si-o inghilitura de vinu facu mai multu decatu o multime de feliuri de mancari si beuturi. O moneta de auru are mai multu pretiu, decatu un'a de cosutoru. Dreptu dice Seneca: „trebuie se sémeni sementia puçina, numai se fia buna.“ Omulu tóte le are in sine, elu este unu microcosmu (lume mica), si trebuie numai cá aceea ce elu cuprinde in sine se si lumineze. Adese ori spre acést'a e d'ajunsu o radia energica de lumina. Dreptu aceea cartile scolastice de limbi si arti trebuie se cuprinda numai alcementele, numai regulele fundamentale, din care si la care curgu tóte cele lalte.

Problem'a a siésea. Ce trebuie se faci cá d'odata se implinesci dóue si trei lucruri?

Natur'a ne invétia, ca in acel'asi tempu potemu

implini mai multe lucruri. Arborulu d'odata cresce in susu, in diosu si in laturi; lemnu, scórtia, medua, frundia s. a. crescú tóte d'odata. Totu asiá se manifestéza natur'a si in animale. Animalulu cresce intregu totu in acel'asi tempu. Fiacare medularu are functiunile sale diverse.

Petiórele pórtá pe omu si-lu misíca in cóce si incoló. Plomanele tragundu aeru intarescu anim'a, creerii si cele lalte, ajuta vorbirea, s. a.

Asemenea se templa cu lucrurile arteficióse. Oro-lógiele solare arata d'odata si ór'a si si semnulu zodiacului, in care stá sórele, lungimea dílei si a noptii, si altele. Rud'a carului sierbesce spre indereptare, intórcere, misícare si oprire. Poetulu bunu delectéza si invétia totu odata.

Si cultur'a tinerimii astu-felu trebuie intogmita, catu unu lucru se aduca mai multe frupte. Cá norma generala spre acést'a sierbesce, cá pre totendenea relatulu se se napreune cu corelatulu, p. e. cuventulu si lucrulu (obieptu), cetirea si scrierea, eserciarea stilului si a cugetarii, invetiarea si instruarea, joculu si seriozitatea, totu d'aun'a se impreune invetiatorulu aceste la olalta.

Asiá dara cuvintele trebuie invetiate si instruate numai in legatura cu obieptulu. Ce folosesc ca scii cuvinte si nu sci lucru. Pentru aceea pe scolaru se nu-lu lasi se vorbézca ce nu pricepe. Nu trebuie se luamu de mustra papagalulu.

In urm'a acestei legi trebuie se esilezi din scóla tóte scrierile care invétia numai cuvinte si nu lucruri. Realulu numai este folositoru. Cetirea si scrierea totu de un'a trebuie impreunate. Scolarulu ceea ce invétia trebuie se si scrie; ce vede se si desemne. Ast'a ajuta imaginativ'a si produce securitate in cele ce le-a vediutu si invetiatu. Astu-felu declinatiunile si alte paradigme d' atatea ori trebuie se le cetésca si scrie pana candu si-le imprima bine in minte si le pricepe, ori cumu l'ai intrebá. Tóte deprinderile stilistice se le dee invetiatorulu despre lucruri d'acelea, despre care s'a vorbitu, caci cugetulu este si forméza stilulu. Aceste deprinderi trebuie totu de un'a se stee in legatura cu obieptele pertractate.

Si invetiatorulu si scolarulu se impreune, se lege si se combine materiile, caci numai astu-felu potu castigá o sciintia securu si progresá mai iute. In urma manualulu astu-felu se fia intogmitu, catu se fia unu isvoru pentru tóta sciint'ia, se introduca in tóte sciintiele, se fia unu *nohis pictus*.⁴

Problem'a a sieptea. Cumu poti ajunge la tóte gradatu?

Natur'a totu de un'a incede a desvóltá faptur'a sa mai antaiu din partea interna. La pasere ea nu produce mai antaiu ghiare, pene si alte asemenea, ci desvóltá mai antaiu partile cele din laintru. Aceeasi lege o imitéza si gradinarulu. Elu candu vrè se nobiliteze unu pomu, ramulu ce vre se-lu altuésca nu-lu impreuna numai cu scórti'a ci cu medu'a, si ingrigesce cá suculu se nu se piérda indesiertu.

Arborulu si-trage nutrementulu prin porii cari suntu in partile interne, si de aci apoi se revérta pana la scórtia, elu cresce din laintru in afora. Omulu inca uda arborulu mai vertosu numai la radecina. Déca astu-felu invetiatorulu ia in consideratiune mai cu sama radecin'a sciintii, va se dica minte'a si memori'a: atunci usioru va capetá vietia totu trunchiulu, si tractandu invetiatorulu lucrurile cumu se cade, in o limba usióra, va produce flori si frupte.

Aici ratecescu adese ori invetiatorii. Ei nu trebuie se pretinda dela scolari se le scie memorisá mai nainte de ce ar' cunósce lucrurile cumu se cade. Mai nainte de tóte trebuie se incepti a cultivá radecin'a sciintii si a putintii, va se dica, a mintii, a priceperii.

Asiá dara se cere, cá mai antaiu se pricépa, se petrunde lucrurile, si numai dup'aceea se incépa a deprinde si cultivá memori'a, limb'a, manule; si adóu'a spre acést'a invetiatorulu se deschida mintii tóte cáile posibile, si se pasiésca inainte cu ingrigire.

Natur'a in tóte formatiunile si creatiunile sale incede cu cele generale si finésece cu cele speciale.

Candu ea forméza paserea, incaldiesce tóta mas'a oului, si dupa ce caldur'a a petrunsu prin tóte si a inceptu a pune mas'a in miscare, ea trage prin masa vine cá se se póta formá capulu, arepile, petiórele, trupulu, si numai dupa ce a facutu aceste incede a desvóltá cele speciale.

Acésta procedura o imitéza si architectulu. Elu mai intaiu face modelulu, apoi pune fundamentulu si asiá mai in colo. Cele amenunte si spiciale le lasa elu pe urma pr. ferestrele si usiele s. a. Si mai pe urma face apoi decoratiunile. Totu asiá face si pictorulu. Elu nu depinge mai antaiu o orechia séu unu ochiu, ci elu face mai antaiu diliniamentele façiei séu figurei in-tregi. Dupa ce i-a succesu acést'a apoi incede mai de parte cu penelulu. Dupa aceea i da lumina si adumbratiuni si in urma-lu depinge.

Asemenea procede si statuarulu.

Ramulu ce vrè gradinarulu se-lu altuésca inca nu este altu ceva decatu a icon'a generala a pomului. Cati ochi are atatea ramuri produce.

E falsu dara candu omulu sciintiele le tractéza cu ameruntulu, fora d'a fi datu mai nainte deliniamentele principale. Togma asiá e de falsu a instrúá pre cineva in arti si limbe fora d'a-lu fi initiatu mai nainte in elementele, in principiile loru. Asiá mi-a ducu minte ca candu am invetiatu eu ne propunea dialectic'a, retoric'a si metafisic'a in extenso, cu totu felulu de explicatiuni, aseminari si cuestiuni. Asiá am invetiatu tóta gramatic'a latina cu tóte anomaliele ei, cea greca cu tóte dialectele. Ca óre potut'am rumegá tóte acetee nu-mai intrebe nime.

Tóte aceste trebuie corese: antaiu, copii cari se dedica studiiloru in celu de antaiu tempu alu culturii loru trebuie se puna fundamentu la tóta cultur'a. Obiectele astu-felu trebuie intogmite catu studiele mai tardie se nu se para ca aducu nimic'a nou, ci numai desvóltá, amplifica cele mai de inainte. A dóu'a: fiacare sciintia, limba, arte trebuie se incépa mai antaiu cu rudimentele cele mai simple, cá astu-felu copilulu se-si castige curundu o idea despre totu; dup'aceea esemplele si regulile vinu totu mai amplificate. In urma vine sistem'a si anomaliele; si mai pe urma decatu tóte vine comentarele pe catu suntu de lipsa.

Natur'a nu face nici unu saltu, ci tóte mergu gradatu.

Paserea inca invétia gradatu cele de lipsa pentru ea. Mai antaniu si-cérca arepile pe cuibu, dupa aceea incede a sarí din ramu in ramu, din crénga in crénga, din arboru in arboru, si apoi in urma o iá libera prin aeru. Totu asiá merge si cu hranirea. Puiulu mai antaiu i dá mamasa in gura, dupa aceea incede si elu a prinde cate unu grauntiu, s. a. Asemenea procedu si architectii si gradinari. Institutoriú tincerimii ratecescu fórte, crediendu ca ei n'au lipsa se urmeze acésta lege. Un'a presupune pe ceea lalta; un'a urméza celei a lalte. Asiá dara studiile trebuie: antaiu, puse acuratu in ordine, cá cele precedente se presupuna de necesaru pe cele subsecuente, se pregatésca calea, s'apinda lumin'a. Apoi a dou'a, tempulu trebuie impartitu astu-felu cá fia-care anu, fia-care luna, fia-care dí, fia-care óra se aiba punctulu seu. A trei'a, acésta impartire se se oserbeze strinse, cá se nu se tréca nemica cu vederea séu se se tracteze d'a indereptele.

Natur'a candu incede ceva nu pauséza

pana nu implinesce ce-a inceputu. Astu-felu procede la formarea paserei. Architectulu, gradinarulu si pictorulu o imitéza strinsu.

Astu-felu e forte reu candu copii ambia la scola luni si ani intregi, si dup' aceea catu-va tempu se aplica éراسi la alte lucruri. Totu asiá e de reu candu investiatorulu incepe acumu un'a, acumu alt'a cu scolarii sei, si nu duce nici un'a pana in capetu. In urma si aceea e reu ca in unele ore incepe a propune ceva si nu termina materi'a. Faurulu bate fierulu pana e caldu. Déca par' totu incaldí, s'ar' totu impuciná. Pentru aceea discipululu se remana la scola pana candu s'a facutu omu cultivatu, moralu si religiosu; scol'a se fia la unu locu linistitu, de parte de tote distractiunile, si sgomotele; cele prescise se se propuna dupa planu si fora intrerumpere, si astu-felu se se céra si dela discipuli; absentarile si vagabundarile in cóce si in colo se nu se permita sub nici unu pretestu.

Totu in acestu respectu se se alature si principiulu alu 5, 6, si 7 din Nrlu 25 alu acestui diurnal. Cartile scolastice trebue intogmite spre o cultivare gradata.

Problem'a a opt'a. Despre incungiurarea si delaturarea pedecelor.

Nimica este mai vanu decatu a invetiá si a sci multe, fora d'a poté in venitoru folosu tote. Numai acel'a este intieptu, care scia cele folositoare. Cumpănirea acestoru adeveruri ne invétia se usuramu ocupatiunile scolariilor, ne invetia se lasamu d'o parte tote cele nefolositoare, cele straine si cele speciale.

Totu ce nu contribue nici la pietate, nici la moralitate si fora care cultur'a póte esiste e superfluu si nefolositoru. De aicea se tienu numele si istori'a idoliloru pagani, ritualele lor si cele mai multe jucarii d'a poetiloru. Tote aceste pentru scola suntu fora interesu; caci omulu invétia mai cu sama pentru vietia.

Strainu este totu ce nu e intogmitu dupa caracterulu discipululu. Plante, arbori, animale au diverse proprietati; un'a trebue tractata intr' unu felu, alt'a intr' altulu; nu le poti folosi pe tote intr' unu chipu. Stogma asiá stá treb'a si cu capetele ómeniloru. Cei dodati cu geniu petrundu indata tote; altii in unele lucruri suntu magari incaltati imbracati. Asiá dara natur'a nu trebue silita intr' acolo, incatr'o ea nu voiesce.

Togma asiá de lucru nebunu si nefolositoru ar' fi a te demite cu scolarii la propunere in tote particularitatile p. e. a desfasurá tote amenuntele deosebitore a plantelor si a animaleloru. In scóle este destulu a face cunoscute numai speciile lucurilor si cele mai

insemnate semne distingutóre; celelalte se se lase diligintii private a fiacaruia. Cine vré se cucerésca o tíera nu cuprinde totu numai cate unu satu; elu lupta undeva o lupta principala si castiga totu, ce apoi numai dupa aceea cercetéza, cá se cunósca mai d'aprópe. Pentru aceea vocabularele voluminóse in care se afla si cuventele cele mai neinsemnate, nunumai ca nu folosescu dar' chiar' strica. La inceputu cele mai bune vocabulare suntu cele radicale, care adeca contienu numai cuvintele de radecina.

(Vá urmá.)

Directori r. séu consiliari de scola.

In unuc din numerii trecuti ai Gazetei acesteia, corespondintele din Clusiu, afara de cele ce se atingu pe dreptu de persóna f. D. consiliariu P. V. a redicatu cu totu dreptulu cuventulu seu in favórea infloririi scóleloru nóstre. Si noi suntemu de acésta parere, si noi conditionamu inflorirea scóleloru sigura prémultu de restaurarea consiliariloru de scola séu numéscase cumu se voru numí, numai activitatea lor se fia legata de problem'a de a consolidá institutiunea prin reformarea si regularea scóleloru, ce se afla in vietia, si crearea de alte nóue, unde anca nu esistu.

Depinde dela noi, cá se stórcemu acésta del'a locurile mai inalte, cari convingunduse de cea mai urgenta a nóstra necesitate, de necesitatea de a avé pentru fiacare confesiune cate unu directoru supremu r. de scola, romanu, dóra nu va lasá nerespectata prim'a acésta a nóstra lipsa neaparata. Vrea in r. guberniu si in. cancelaria r. de curte inaintarea romanului in cultura? negresitu ca va vré si infintiarea de asemeni 2 directorate romane, pentruca fara de ele e preste tota potinti'a, cá se inaintamu cu inflorirea scóleloru si prin ele cu cultur'a poporului. In Ungari'a s'au si formatu vreo cateva directorate supreme de scola, dintre cari unulu in comitatulu Pestei e incredintiatu f. cons. Dr. Festl. Óre pentru romani din Ungari'a si Banatu cate asemeni directorate s'au redicatu? Or' dóra n'a misicatu nime pentru lucruri de acestea? Noi credemu, ca cancelari'a Ungariei de curte nu va amená a implini si necesitatea asta a romaniloru, cea mai delicata si cu multu mai urgenta, decatu cumu e ea la alte popóra.

Urméza acumu se speramu, si credemu, ca inalt'a cancelaria de curte transilvana anca va binevoí a respectá acésta necesitate urgenta a romaniloru din Ardealu si ne va provedé si pe noi catu mai curundu cu directori r. supremi de scola, inse ambi romani, cari

invlescunduse in vestimintele apostolatului scolaru se nu crutia nemica, pana candu voru vedé reedificate templele minervale pe totu loculu, unde astadi jacu acoperite cu lacrimile privitoriloru, pe cari ii dóre de remanerea romanului indereptu in cultura din paraginierea si din lips'a scóleloru. — Credemu si speramu, ca si multu staruitoarele nóstre ordinariate inca nu voru lipsí, déca nu voru fi procesu pana acumu, a-si pune tóta influinti'a in caus'a acésta; ca-ci altufeliu pe lunga inspectorate cu titule numai, vomu deveni éراسi in acea trista stare cu scólele, in care deveniseramu 15 — 20 ani dupa mórtea nemuritoriului Sincai, fostu directoru r. s. de scóla, pe candu sub directoratulu lui se infintiasera o multíme de scóle bine organizate in totu Ardealulu. Numai asiá potemu sperá ca starea cea desolata a scóleloru romane, mai vertosu unite, de pe tóte valile se se faca odata obiectu de ingrigire seriósá si mai deapópe, prin care apoi se prospérezze generatiunea nóua mai bine, cá cea din anii necasului. Pana atunci inse asteptamu si dela deregatorii rom. din com. si distr., cá, déca vreu se fia in fapta respectati de nationalisti si barbati devotati binelui publicu, se nu privésca institutiunea poporului, scólele, de a cincia róta la carulu ocupatiuniloru sale, — ca celu ce nu redica, nu imbunéza institutiunea, nu ingrigiesce de surescerea intielpgintiei, acela nu, nu póte se fia amicu binelui si viitoriului natiunei sale. — Sciinti'a e puterea si cine nu vré a latí sciinti'a intre poporulu seu fara osebire conf., acél'a e jud'a poporului seu, candu are puterea in mani si nu o intrebuintiéza si pentru cultur'a generatiuniloru viitórie. Se intrebamu — pareti scóleloru parasite de prin tóte locurile si ne voru spune, cari sunt Mecenatii culturii poporului nostru, si cari mercenarii loru dela Zam pana la Carpati si Pontu. R.

(Gaz. Trans.)

Sciri scolastice.

De lunga Oltu 13. Iuniu 1862. *)

Domnule Redactoru! Tacerea lunga de multe ori se esplica a fi buna, de multe ori numai din modestia

*) DDnii cititori se iá in nume de bine publicarea acestei corespondintie asiá cumu ni s'a tramisu; caci ea este óre-si cum oglindarea starei cei prévaierabile a invetiatoriloru nostri, pe carii o gazeta magiara nu pe nedreptu i-a numitu mai dilele, trecute: seracii natiunei (a' nemzet' szegényei).

— rea! Dara cele vediute si esperiate — de si fórte cu greu, si fara voia, me silescu a-mi mai redicá glausulu in contra nepasariloru catra sermanele nóstre scoli din tiér'a Oltului. —

Éta ca trecura si cateva luni preste unu anu, decandu scuturandu jugulu de feru alu absolutismului — ilu in schimbaremu cu altulu de lemmu mai usioru, a asiá numitei „constitutiuni“ (?). — Se vedemu dara ce a influintiatu absolutismulu in agendele scolare din tiér'a Oltului? si ce periodulu constitutiunei de atunci? — Cel'a a regulatu fonduri scolare cu scopu ca se sugemu catu de multu din laptele dulce alu sciintieloru germane! ast'a se pare a fi contra aceluia ca este constitutionale! —

Ferice de poporulu acél'a, a caroru barbati — destinati pentru aperea si fericitarea lui — se consacra pentru tient'a prosperarei crudeloru lui mladitie! — Alt-cumu este la noi. In scurtu scólele nóstre apunu cu totulu, — copii, catu se póte mai puçini. Invetiatori vai de locu. Scoli ici cólea stau legananduse in braçiele somnului. Lefi, vai si amaru! suntu multi invetiatori, cari dela absolutismu in cóce n'au primitu o par'a, — de si aceste d'abia se suie in unele comunitati la 15—40 fi. di: cincispredece pana la patrudieci fiorenu pre anu! Sermanulu dascalu, isi asterne prim'a instantia la jupe-nulu jude comunalu, care ilu mai dà si dracului, — caci alte spese comunale aru fi mai urgente! bietulu fuge la dlu jude tractuale, acesta -lu mangaia cu rebdare si coconiti'a de „mai asteptare“ pana se va mai regulá fondulu despoiatu in multe locuri chiaru de judii satesci si Rabda, astépta bietulu pana i se usca gutulu, si dlu jude totu nu s'a mai ganditu. — Candu apoi ilu presóra creditorii — fuge la inclitulu ofi-ciolatu pentru vindecare! De aci i se dà ordinatiunea in mana pentru mai marea lui asigurare — spre a o inmanuá dlui jude tractualu spre implinire si raportare in tempu de 5 dile! Acest'a o mai face si uitáta *ad acta!* Vedi bine prelunga reportare — ca tóte le va implini — vine finea anului! Dlu jude tractualu mangaie pre bietulu invetiatoriu suplicante, se mai faca bine se astepte pana dupa secere — fiindu acumu tempulu celu mai reu!

Asiá dragutie de scóle — voi inim'a omenimei, voi fericirea timpurara, voi lumin'a dílei si a noptii, voi razemulu asupritiloru, voi isvorulu si radecin'a binelui — voi mangaierea orbiloru, voi imblandirea animiloru in pietrite si a salbaticiloru, voi bucuri'a scarbitiloru, voi aperea seraciloru — voi fal'a tuturoru muritoriloru, —

voi numai sunteti reu tractate! — Se nu ne mai plangemu, ve rogu, a supra strainiloru!?

Apoi se mai strigamu dupa invetiatori buni, candu si cei rei se plangu asupra nóstra, — se poftesci se 'ti póte povar'a — candu te uiti la ei ca moru de fóme — si nu te rusinezi ai dá uitarii. — Bá ce e mai multu suntu unii dintre dnii judi tractuali, carii in locu de a starui pentru scóterea lefiloru invetiariesci — in crimi-néza pre bietii invetiatori, ca n'au facutu nimicu peste anu — de si dlui póte nice nu scia unde esista scóla in cutare satu! Domniloru! Dvóstra asteptarati numai cateva luni pana vi s'au asignatu lefile dela inaltulu guvernii — si erati se resturnati ceriulu si pamentulu, — de ve graiá cutare, ca i intardia procesulu, — ve escusati ca fora plata dracu mai póte se lucre, — ba multi v'ati si retrasu sub stémetu ca nu mai puteti rabdá! Apoi ce se mai asteptamu dela invetiatoriu? care si de altcumu manca numai cogi'a dupe óue, si Dvóstra si in tempulu celu mai bunu nu ve securati nici cu óuele!

Ti-a-si scrie mai multe Dle Redactoru, tóte din firu in peru adeverate. Inim'a amarita si inadusita in sa me silesce a-mi terminá sírele cu atat'a, spre a nu intristá si pe alții si a nu ne desgolí multele slabi-tiuni in fačia lúmei; cu tóte ca pana nu ne vom luá inim'a in dinti se facemu si acést'a, indreptare nu e de speratu.

Atentianu.

Venetia, in 15. Iuliu 1862.

In 30. Iuliu a. c. se tienura si esamenele la scól'a prim. cercuala din Venetia inferióra sub presiedinti'a dlui protopopu Petru Popescu, a eforiei scolare si numerosi auditori. — Respunsurile cele respicate fluide si mai multu practice dovedira si de astadatu neobosit'a stradanía a braviloru invetiatori dd. I. Codreanu, N. Tataru si G. Comanicu.

In fine dlu Codreanu dupa o cuventare strabata-tória, ce stórse lacrimi din ochii buniloru scolaru, isi dede demisiunea spre cea mai mare a nóstra parere de reu, si se si in departá din midiloculu nostru petrecutu de multiamirea nóstra, ca intru adeveru asemene invetiatoriu póte tardiu va mai vedé scol'a acést'a. — Ceriulu se bine-cuvinte toti pasii sei.

G. Comanicu,
parochu.

Rachita 29. Iuniu 1862. v. Fóst'a comisiune scolaru in comis. nóstru Carasiu din anulu trecut, s'a

fostu fórté ingrigiatu pentru cultivarea invetiatoriloru, si organisarea scóleloru; inse noroculu se întórce pela noi totu cam cu susulu in díosu, de óre ce veduramu, ca ce s'au fostu croitu de dísa comisiune, si mai cu séma indatorarea comunelor, a tiné Amiculu Scólei si altele pentru scóla, dupa ordin. din ddo 4. Septembrie 1861 Nr. 703; dupa desfiintarea aceia, nu s'au finitu; caci la cercarea preliminarului com. de dom. esactoru Tagliber din cerculu nostru Bega, fú stersu pretiulu dísei fóie si a altoru carti scolare; cu aceea, ca pentru ce se se insarcineze comunele si cu de acele. —

Acésta fapta, e cam spre lingusire, sciinduse, ca poporulu de réndu, neprecedendu ce e de stersu, ii camu place candu aude de stersu ori ce din preliminaru. — Inse, si plebeii, cei de de multu, se lupta une ori togma in contra lor; ci pe atuncea avea cine se-i manuduca. —

Audímu veste buna, ca in cerculu Fagetului sub domnulu Jude primariu Rezeiiu cu domnulu esactoru Petroviciu; asiderea si domnulu Antonescu, jude cerculu, din cerculu Murasiu, cá romani adeverati, au facutu norocosu pe invetiatorii de pe acolo, a fi amicii, nunumai Amiculu Scólei, ci si a „Concordiei,“ si a „Gazetei transilvene.“

Avemu mare sperare si noi, cá reverendissimii domni protopopi, cá directori scolaru, ne voru dá mana de ajutoriu in tréb'a acést'a.

I. Blidariu,
invetiatoriu.

Literatura.

Nimicu este mai insemnatu pentru unu poporu decatu istori'a lui. Isteri'a Romániloru póte sierbí de scóla la orice poporu batutu de sórte cá noi. Ei! dar' noi nu avemu inca istori'a nóstra scrisa cumu se cere s'o avemu. Monumentele din care s'ar' poté scóte parte jacu ascunse, necunoscuté, parte le-a nimicitu cu totulu furi'a tempului si reinti'a ómeniloru. Intre anii 1845—1852, M. Cogalniceanu publicá in Iasi Letopisitiele séu Chronicile tierii Moldovii. Intre anii 1846—7, A. Tr. Laurianu si Nic. Balcescu publicara in Bucuresci chronicarii tierii romanesci. In 1853 se publicá in Iasi Chronic'a romaniloru de nemoritorulu G. Sincai. Éta trei tesauere pentru istori'a romaniloru! Cu tóte astea pentru istori'a nóstra a mai remasu fórté multu de facutu. Dar' éta de curundu in diurnalulu de Bucuresci „Ro-

manulu“ ne surprinse multu placut'a scire ca ese la lumina unu altu

„**Tesauru de monumente istorice pentru Romania**, atatu din vechiu tiparite, catu si manuscripte cea mai mare parte straine, adunate, publicate, cu prefaciuni si note ilustrate de A. Papiu Ilarianu, Doctoru si fostu profesor de legi la facultatea din Iasi, fostu iuriscultu alu statului in Moldavia, membru onorariu alu societatii literarie din Transilvania etc.“

Este destulu cá se cetimu numai numele acestui istoricu eruditu si se nu mai intrebamu nimica de cele ce ne va scrie si impartasi elu.

Anuntulu publicatu in »Romanulu“ de autorulu este cu multu mai lungu decatu noi se-i potemu dá locu in extenso in strimtele colóne ale acestui diurnalu, ci ne restringemu la cateva pasage din densulu:

„... Suntu mai bine de 12 ani“ díce autorulu »de candu me acupu adunandu si eu, dupa starea si puterile mele cele marginite, ver-ce documentu vechiu, tiparitu séu manuscriptu, strainu séu indigenu, de pre la anticari, biblioteci si archive. Impregiurarile adese ori me favorira. Cetatianu romanu, nascutu in Transilvania, incepandu-mi studiele in patri'a nascrei mele, cele de universitate le continuai parte in Germania parte in Italia. In cursulu petrecerei mele de mai multi ani in aceste tieri, nici odata nu dedei uitarei pentru unu momentu macaru, urmarirea monumentelor istorice ale natiunei mele. Astu feliu astadi bibliotec'a mea numara mii de documente pretióse, posiede cele mai curióse, mai vechi, mai rare, si pentru istori'a nóstra mai necesarie carti din secululu 15, 16, 17, etc. multe din acestea necunoscute lui Sincai si Engel.

„**Tesaurulu de monumente istorice:** ce incepu a publicá, are se cuprinda totu ce voiú aflá mai importantu in colectiunea mea. Tóte monumentele voru fi ilustrate cu prefaciuni si note esplikative.

„In fascióra 1-a (lun'a Iuliu) incepu cu istori'a lui Mihaiu Eroulu, scrisa de Walter la 1599. Voiú urmá cu Biselius care inca scrise istori'a lui Mihaiu. Voiú publicá apoi din archivulu secretu din Vien'a mai multe raporturi ale comisariloru trimisi de imperatulu Rudolfu II. la Mihaiu dupa ¿ce acest'a ocupase Transilvania. Apoi documente din Cornic, si anume din acestea, trei scrisori ale lui Mihaiu litografite dupa originale. Relatiuni istorice din manuscripte italiene ale bibliotecii din Berlinu. Din varietati voiú reproduce dóue carticele scrise despre Cepesiú Voda cu fini-

tulu secululu XV.; Corografia Moldaviei scrisa de Seichersdorf la 1541; istori'a lui Despotu Voda scrisa de Gratianu, precumu si cea scrisa de Sommeru si tiparita la 1587; Dialogi piacevoli del signore Stefano Guazzo, carte tiparita la 1586, care intre altele are unu capitulu: Dela principe dela Valachia magiore; Gorecius Ivonias, siparitu la 1517. De asemine voiú reproduce diare tiparite in Germania, Belgia, Francia, cu finitulu secululu XVI. si inceputulu secl. XVII. despre Mihaiu si altii domni ai nostrii. Voiú face cunoscutu romaniloru si cartea lui Barret (Joppecourt), intitulata: Histoire des troubles de la Moldavie, tiparita la 1620; de abia suntu doi ani decandu aflai si acésta carte de o estrema raritate; ea remase necunoscuta lui Sincai si Engel; indeplinesce o insemnata lacuna in istori'a Movilesci, si intre altele cuprinde si o nuvela despre caderea in captivitatea tatarascea uneia din fetele lui Irimia Movila, maritata dupa principele polonu Coreki. Acestia si altii asemeni scriitori contimpurani, intrecu in mai multe respecte pre cronicarii nostri. Nici unulu de ai nostrii nu scrie mai insufletitu cá Walter, nici mai detaiatu cá Gorecius, nici in limb'a clasica a lui Gratianu, si nici unulu nu ne lasa interesantele sciintie despre Movilesci, ce le aflamu la Barret. Afara de acestea, vomu face estrase numeróse din istorici vechi, Unguri, Poloni, Turci. Si a nume dintre turci, vomu consultá pe Naima despre Mihaiu si alti domni, éra din renumitulu Saidin vomu traduce curiósele descrieri ale luptelor lui Cepesiú si Stefanu celu mare cu Turcii.

„Unele din monumentele »Tesaurului,“ nostru de abia suntu cunoscute, mai multu de nume, unui prémarginitu numeru de literati romani: altele de locu nu suntu cunoscute; cele mai multe adese ori indesiertu s'ar' cautá, nu in ale nóstre, dara chiaru si in cele mai avute bibliotече straine.

„Cele mai importante si mai rare voru fi publicate si in testulu originalu si in traducere, totu-deuna anotat.

Vomu scrie, si, fiindu ioristu de profesiune, vomu tratá cate-odata si materie din campulu istoriei dreptulu nostru.

„Vomu primí cu multiamita si articii straini candu séu voru cuprinde fapte istorice necunoscute, séu cele cunoscute voru fi tratate dintr'unu nouu punctu de vedere.“ Aceste suntu cuvintele autorului.

Noi nu potemu laudá si felicitá d'ajunsu maréti'a intreprindere a acestui barbatu, si nu potemu recomandá

din destulul publicului nostru acestu „Tesauru,” caci numai prin o caldúrosa imbracisare potemu imbarbatá si indemná la lucru capacitatile nóstre, numai astu-felu ne vomu indulcí de fruptele geniului loru.

Acestu Tesauru ese in fascióre de cate patru cóle in 4° pe luna in tipografi'a Rasidescu in Bucuresci. Abonamentulu in Romania e doi galbeni pe anu, ér' pentru strainatate doi galbeu si 2 sfanti pe anu si se póte tramite d'a dreptulu la redactorulu. A inceputu a esí cu inceputulu acestei luni.

Varietati.

In program'a de pe anulu scolasticu 186¹/₂ a gimnasiului evangelicu inferioru din Sasu-Sebesiu, tiparita la Iosef Drotleff in Sibíiu, se afla unu tractatu despre cantecele romane populare de directorulu gimn. Fr. Wilhelm Schuster. Densulu tractéza dara numai partea lirica a poesiei populare romane, care o imparte in trei clasi: 1. Contemplatiuni elegice ale naturei si ale vietii casnice si esterne. 2. Amoru si doru. 3. Viersuri dure umoristice si salirice.

I. Carl Schuller scrisese mai in anii trecuti „Románische Volkslieder“ ér' d. Schuster scrie adi „Ueber das walachische Volkslied,” si la densulu pe totu loculu e in moda „walachisch“ si „Walachen.“ *Difficilis inveniunt moris mutatio.* Dar' pućine exemple ce le-aduce d. Schuster dice ca dupa ortografi'a lui Cipariu se scriu asiá: ceára, láutar, puscea (pusica), strematur'a, spinárea, caldára, s. a. Eu me ducu máieo (póte mandro) la catáne.s. a. D. Schuster dice ca are de cugetu se dee o critica a poesiei romane in originalu. Noi i poftimu sucesu bunu. In urm'a tractatului ce contine 4 foi si ¹/₂ se afla o traducatiune germana de versuri romanesci in 8 foi si ¹/₂. Noi numai atat'a cugetaramu de interesu a amintí, caci colónele acestui diurnal nu potu fi deschise la diatriba mai lungi de felulu acest'a.

Foile si carbunele.

Lung' o lemnaria unde stá gramada
Un'a peste alt'a ren amestecate
Surcele si aschii a securei prada,
Tianduri si gategie, dóge resturnate,
Multe ciopliture,
Si sfárimature

D' ori-ce felu de lemne, mobile stricate,
Unu grosioru carbune catu nuc'a de mare
Dar' viu ardiendu bine cadíu din templare
Din herbulu cu spudia séu chiar' din lalaea
Unui sateanu care se ducea a casa,
Séu se-si faca foculu se-si cate de mesa,
Séu cine mai scie ce tréba avea.

Ací pré aprópe. dupa drumu, nevoi
Erá nisce foi
Alu caroru stapenu,
Erá unu diupenu
Mesteru spoitoru,
Care spre repausu capu-si rezimase
Chiar' pe lemnaria, somnulu ilu furase.

„ — Ce sórte te-astépta, sermane carbune!
„Curundu te vei stinge, si negru teciuene
„In diece minute bunu n'o se mai fii
„De catu pe parete se scrie cu tine,
„Si se mangerésca care cumu i vine
„Se faca la posne dracii de copii;
„Dar' ce mai renume candu m'ai ascultá
„Eu se suflu 'n tine si tu'n lemnaria
„Se te opresci ńinta, si se 'ncepi a dá
„Cólea unu focu tiepenu! — Ce mai barbatia!
„Ce nume ti-ai face chiar' in istoria!
„Gazetele tóte tare-arú buciná!“

Foile cá naib'a astu-felu i vorbiá
Si bietulu carbune, ce nu se ghindia!
Licuria acuma mereu de trufia
Si de bucuria,

N' apucá se díca fatalulu seu d.
Si 'ncepú se sara sub iutea suflare.

Ce in siuerare
Dreptu intre surcele flacar'a-lu mená.
S' aprinser' acestea si-apoi lemnaria
Luá focu intréga, velvorea se 'ncinde.
In aeru se 'naltia, volbur'a se 'ntinde,
Satulu e 'npericulu si megies'a

Tóta se destépta
Sórtea 'n trég'a Troei in spaima astépta.
Hei acumu veti dice
C' alu nostru carbune a catatu se fia
Fórte multiemitu?
Seraculu Pirlice!

Plesnitu in schinteie l'acea grozavia
De totu impartitu
Cine-lu mai cunóscé in foculu celu mare,
Care si mai tare

Ilu facú cenusia in vr'o 'nghiesuire?
Pieri fora nume, fora pomenire!
Si foile éra cuprinse de focu
Lasate in locu

D'a' loru diupenu mesteru, care spaimentatu
A fostu si tulit'o din somnu desteptatu,
Arsere si ele
Cu lemnu si cu piele,

Devenindu cenusia fora de suflare. —
Éta-ve esemplulu, si dati ascultare
Voi care suflati certele civili
Foi se numai fti. —

Si voi june animi, organe docili
Care dreptu carbune la suflari sierbiti
Dupa scelerati
Nu ve mai luati.

I. Eliade.

Numerulu viitoru din caus'a absintii
Redactorului va esí cu cateva díle mai
tardíu. Ne rogamu dara de indulginti'a o.
publicu cetitoru.